

סימן ל"ו

מחלוקת הרמב"ם והראב"ד באשה שהביאה גטה (כג ע"ב)**א. גירושין ללא קיום הגט**

תנן (כג ע"ב):

האשה עצמה מביאה את גיטה, ובלבד שהיא צריכה לומר בפני נכתב ובפני נחתם.

והגמרא (כד ע"א) מקשה על כך: "אשה – מכי מטי גיטה לידה איגרשה לה!?".

ומשמע שאשה יכולה להתגרש בגט אע"פ שאינו מקוים.

ב. מחלוקת הרמב"ם והראב"ד

כתב הרמב"ם (פ"ב מהל' גירושין ה"ב):

הוציאה גט מתחת ידה ואמרה "גירשני בעלי בזה" – הרי זו נאמנת ותנשא בו, אף על פי שאינו מקויים.

והשיגו הראב"ד שם בזה"ל: "אומר אני שיתקיים בחותמיו אע"פ שלא יצא עליו ערער".

במקום אחר כתב הרמב"ם (פ"ו מהל' עבדים ה"ז):

כשם שהאשה עצמה מביאה גיטה ואינה צריכה לקיימו הואיל והגט יוצא מתחת ידה כך העבד ששטר שחרור יוצא מתחת ידו אינו צריך לקיימו.

והראב"ד השיג גם שם:

זה הדרך (דהיינו: דרכו של הרמב"ם), הולך על דרך לא טוב לפי דעתנו, כי הוא מפרש מה שאומר בגמרא (לקמן כד ע"א) "אשה מכי מטי גיטא לידה איגרשא לה" – שאינה צריכה לקיימו, ואין זה הדרך נכון בעינינו; וכי היכן מצינו שטר שקרא עליו ערער שיגבה בו בלא קיום? ... והשכל מורה, שאף אם לא יערער אין להתיר אשת איש ואיסור עבד בלא קיום הגט. אלא ודאי צריך לפרש בו דרך אחרת.

וכתב בלחם משנה שם, שהראב"ד יפרש את דברי הגמרא "אשה מכי מטי גיטה לידה

איגרה לה" – שלא יועיל לאשה לומר בפ"נ ובפ"נ, משום שרבנן תיקנו רק לשליח לומר בפ"נ ובפ"נ, ולא לאשה שמתגרשת בקבלה. ולכן צריכה קיום גמור.

ג. ביאור שיטת הראב"ד

ויש לתמוה, כיצד יפרש הראב"ד את משנת "המביא גט", אם "השכל מורה" (כלשון הראב"ד) שלא להתיר אשת איש ללא קיום¹?

כתב השו"ע (ח"מ סי' מו סע"א):

המוציא שטר חוב על חבירו, כל זמן שלא נתקיים, יכול הלוח לומר: מזויף הוא ומעולם לא צויתי לכתבו. ואפילו אם מודה ואומר: "אמת שאני צויתי לכתבו אבל פרעתי", או "אמנה הוא", או "כתבתי ללות ועדיין לא לויתי" וכל כיוצא בזה – הואיל ואם רצה אמר: "לא היו דברים מעולם", והרי מפיו נתקיים – הרי זה נאמן, וישבע היסת ויפטר. ואם קיימו המלוה אחר כך בבית דין, הרי הוא כשאר השטרות.

העולה מדברי השו"ע, שלווה המודה שכתב את השטר ועדיין לא לוח – נאמן.

בבית יוסף (סי' פב אות א) מפרש, שמדובר במקרה שהלוה טוען שהשטר נפל ממנו והמלוה מצאו.

והקשה **התומים** (שם סק"א): הרי בחלק אבן העזר (סי' קנב סע"ז) פסק השו"ע, שבעל שטוען שהגט נפל ממנו אינו נאמן?!

ומתוך ה**הנתיבות** (סי' מו סק"א): בשטר חוב, הלוח לא חושש לאבדו, שאפילו אם ימצא המלוה, יכול הלוח לטעון מזויף. וגם לא יגבה המלוה שלא בפניו מיתומים ולקוחות, שאנו נטען מזויף.

מה שאין כן בגט, שאין טוענים מזויף ואין צריך קיום² – ודאי נזהר הבעל מנפילה, שמא תמצא האשה את הגט ותנשא בו שלא בפניו.

ד. תירוץ האמרי בינה

האמרי בינה מתוך תירוץ אחר: באמת חוששים בכל השטרות לזיוף, גם בלא ערעור, אך בגיטין הקלו משום עיגונא, שרק כאשר יש ערעור יהיה צורך בקיום.

בהלוואה אין קולא זו, ולכן השטר הוא כחספא בעלמא בלא קיום. ולכן, בטענת

¹ אפשר לתקן, שבאשה יש יותר חשש זיוף, ולכן סובר הראב"ד שלא מסתבר להתיר בלא קיום, ובגט שמביא שליח אין כ"כ חשש זיוף ולכן לא חששו לערעור הבעל. אך בשיעור זה נלך בדרך אחרת.

² כמ"ש תוס' בריש פרק קמא (ב ע"א ד"ה "ואם יש עליו עוררין").

"כתבתי ונפל" בהלוואה – יש לו "הפה שאסר", מפני שהוא המקיים של השטר, משא"כ בגיטין, שהשטר אינו כחספא בעלמא, ולכן טענת "כתבתי ונפל" היא רק 'מיגו' ולא "הפה שאסר", והוי מיגו נגד עדים.

ה. נאמנות הבעל בטענת נפילה

הרמב"ם (פ"ב מהל' גירושין ה"ג) פוסק, שאם ערער הבעל ואמר שממנו נפל הגט – אינו נאמן.

ועתה, לפי שיטת הרמב"ם שלא טוענים מזויף – מובן, שיש הבדל בין שטר חוב לגט, ולכן אין מיגו.

אך לדעת הראב"ד, הסובר שאין הבדל בין שטר חוב לגט, ובכל מקרה טוענים מזויף – קשה, שלפי דבריו צריך הבעל להיות נאמן לומר שנפל הגט, ומדוע לא משיג הראב"ד על דברי הרמב"ם בהלכה זו?

ו. ביאור שיטת הראב"ד ע"פ יסוד הגר"ח בדין "מפי כתבם"

ונראה לבאר זאת ע"פ דברי הגר"ח מבריסק, כדלהלן:

כתב הרמב"ם בהלכות עדות (פ"ג ה"ד):

דין תורה שאין מקבלין עדות לא בדיני ממונות ולא בדיני נפשות אלא מפי העדים, שנאמר (דברים יז, ו) "עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים" – מפיהם ולא מכתב ידן, אבל מדברי סופרים, שחותכין דיני ממונות בעדות שבשטר, אף על פי שאין העדים קיימים, כדי שלא תנעול דלת בפני לוויין...

הרמב"ן (ספר המצוות, שרש ב, ד"ה "וכן מ"ש הרב בעיקר הראשון") מקשה: והרי אנו דנין בגטין בעדי חתימה בלבד, כמו שכתב הרמב"ם עצמו (פ"א מהל' גירושין הט"ז), שעדי חתימה מועילים לכו"ע. וכן, כאשר אשה מוציאה גט חתום, מקיימין אותו ומתירין אותה להינשא על פי עדות השטר לדברי הכל. והלוא דינים אלו הם מן התורה, ולפי דברי הרמב"ם בהל' עדות אין לעשות כן?! (וע"ש שהאריך להקשות).

מתרץ הגר"ח (הל' עדות שם) בזה"ל:

ונראה לומר, דהנה באמת הרי מכואר בגטין דף עא (ע"א) דעדות בכתב בטלה, מהך דרשא ד"מפיהם ולא מפי כתבם", ופשוט דאין זה סותר לדין שטרות דעדותן בכתב קיימת, משום דשני דינים הם: עדות בכתב פסולה, ועדות שבשטר כשרה, ובזה גם הרמב"ם סובר כן, ורק דאם באנו לדון איזו מקריא (נקראת) עדות שבשטר, בזה חולק הרמב"ם וס"ל, דאין "שטר" אלא מה שנעשה

לקנין, כמו גירושין וקידושין ושחרורים וקנינים וכדומה, דאיכא עלייהו דין שטר מדין תורה, אבל מה שנעשה רק לראיה בזה דעת הרמב"ם דלא מקרי שטר, אלא עדות בכתב, ועל כן פסול בהו מפי כתבם. האומנם כי גם לדעת הרמב"ם הרי עיקרן של שטרות הוא רק במה שנעשה מדעת המתחייב, וכדעת כל הראשונים, אבל מ"מ זהו דין בפני עצמו דלא חייל דין שטר רק היכא שנעשה לקנין, ועל כן כל שטרי ראיה, אף דנעשו כדין שטרות, מ"מ לא חייל עלייהו דין שטרות, והויין רק עדות בכתב, ופסולים משום מפי כתבם, ורק מדרבנן הוא דעדותן מתקיימת ונוהג בהן דין שטרות, אבל אין הכי נמי דשטרי מעשה וקנין גם לדעת הרמב"ם הם מדין תורה, ומועילין בין לגמר מעשה ובין לעדות, ומיושב היטב דעת הרמב"ם.

ישנם שני דינים: 'עדות שבכתב' (בשטר שנעשה לראיה) – פסולה. ולכן, שטרי ראיה, עדותן מתקיימת רק מדרבנן. דין אחר הוא 'עדות שבשטר' (שטר שנעשה לקנין, כגון שטרי גטין וקידושין). עדות זו כשרה, ולכן שטרי מעשה וקנין הם מן התורה גם לדעת הרמב"ם, ומועילים גם לגמר מעשה וגם לעדות.

והביאור בזה, שכאשר מן התורה עלה ה'כתב' לגדר של 'שטר' – ממילא "נעשה כמי שנחקרה עדותן בבית-דין" (כדאיתא לעיל ג ע"א), ולכן כשר אף מפי הכתב.

מעתה, לפי תירוץ הגר"ח שעדות העדים בשטר נחשבת כ"עדים" ממש – מבואר, שאף לשיטת הראב"ד אין מיגו לבעל, משום שזהו "מיגו במקום עדים", ומיגו במקום עדים לא אמרינן (ב"מ פא ע"ב ועוד).